

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

УКРАЇНА: КОНТЕКСТ СВІТОВИХ ПОДІЙ

АНАЛІТИЧНІ ЗАПИСКИ
ДУ «Інститут всесвітньої історії
НАН України»

(2014 – 2017 рр.)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

УКРАЇНА: КОНТЕКСТ СВІТОВИХ ПОДІЙ

**АНАЛІТИЧНІ ЗАПИСКИ
ДУ «ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАН УКРАЇНИ»**

(2014 – 2017 рр.)

Київ
2017

УДК 94 (100) : 327 (477)

У45

**За повного або часткового відтворення матеріалів
посилання на видання обов'язкове.**

Рекомендовано до друку Вченою Радою Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України»
(Протокол № 6 від 8 червня 2017 р.)

За загальною редакцією д.і.н., проф. А.І. Кудряченка

Редакційна колегія:

Метельова Т.О., к.філос.н., доц., Солошенко В.В., к.і.н., доц.,

Наукові редактори

Розумюк В.М., к.політ.н., с.н.с. – відповідальний редактор,

Зернецька О.В., д.політ.н., проф.,

Бульвінський А.Г., к.і.н., доц.,

Толстов С.В., к.і.н., доц.,

Швед В.О., к.і.н., доц.

Мудрієвська І.І. – к.і.н

«Україна: контекст світових подій. Аналітичні записки
У45 ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2014-2017 рр.).
/ За загальною редакцією д.і.н., проф. Кудряченка А.І. – К.:
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. – 556 с.

ISBN 978-966-02-8260-5

Видання присвячене 25-річчю Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» і 100-річчю Національної академії наук України. Збірник наукових праць містить тексти аналітичних записок, підготовлених і переданих до органів державної влади України з конкретними пропозиціями щодо можливостей, шляхів, способів та інструментів розв'язання актуальних проблем сучасності, передусім, у сфері входження України до світового співтовариства та імплементації ефективного зарубіжного досвіду в нашої країні.

Представлені матеріали становлять інтерес та стануть у нагоді вітчизняним політикам і дипломатам, а також науковцям – історикам, політологам, фахівцям-міжнародникам, культурологам, філософам та всім, хто цікавиться проблемами розвитку України, її успішного просування на міжнародній арені та формування ефективних стратегій реагування на виклики сучасного світу.

УДК 94 (100) : 327 (477)

ISBN 978-966-02-8260-5

© Державна установа
«Інститут всесвітньої історії
НАН України», 2017.

ЗМІСТ

ПОПЕРЕДНЄ СЛОВО	9
------------------------------	----------

РОЗДІЛ 1. СВІТОВИЙ ДОСВІД КОНСОЛІДАЦІЇ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ... 12

1.1. Кудряченко А.І. Німеччина: повоєнний досвід виходу з кризи і консолідація суспільства.....	12
1.2. Кудряченко А.І. Засади суспільної консолідації – досвід повоєнної Австрії.....	20
1.3. Шморгун О.О. Досягнення національної єдності: французька модель.....	27
1.4. Толстов С.В. Досвід національного примирення в Іспанії	32
1.5. Розумюк В.М., Ткаченко І.В. Консолідація суспільства в постсоціалістичний період у країнах Вишеградської четвірки: досвід для України.....	38
1.6. Розумюк В.М., Фощан Я.І. Практика досягнення національної єдності в постсоціалістичний час у країнах Південно-Східної Європи	43
1.7. Метельова Т.О. Щодо можливостей застосування Україною досвіду національної консолідації Республіки Індія.....	52
1.8. Швед В.О. Туніська модель формування національної єдності: досвід та перспективи.....	58
1.9. Зернецька О.В. Досвід національного телерадіомовлення Австралії у консолідації австралійського суспільства	63
1.10. Швед В.О. Історична пам'ять як складова забезпечення консолідації Саудівської Аравії та Єгипту в умовах сучасних трансформацій: висновки для України	68

РОЗДІЛ 2. ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

2.1. Рудяков П.М. Досвід модернізації країн Центральної Європи та можливості його використання для України на сучасному етапі	78
2.2. Держалюк М.С. Трансформаційні процеси в країнах Центрально-Східної Європи та використання їх досвіду в діяльності органів влади України.....	81
2.3. Вітер І.І. Щодо розробки модернізаційних перетворень економіки України в контексті європейського досвіду	88

2.4.	Кудряченко А.І., Корсак Р.В. Чеський досвід трансформаційних реформ та можливості його використання в Україні.....	94
2.5.	Солошенко В.В. Подолання наслідків політики націонал-соціалізму в культурній сфері: досвід для України	99
2.6.	Мітрофанова О.О. Франція: сучасні виклики, шляхи їх подолання і наслідки для України	103
2.7.	Рудяков П.М. Підсумки референдуму в Нідерландах та їх інтерпретації.....	107
2.8.	Толстов С.В. Наслідки референдуму в Нідерландах: висновки для України.....	110
2.9.	Толстов С.В. Обставини та можливі наслідки Brexit для ЄС та України	117
2.10.	Кудряченко А.І., Солошенко В.В. Новий президент ФРН Вальтер Штайнмаєр.....	124
2.11.	Фомін С.С. Євроскептицизм у країнах ЄС	126
2.12.	Мітрофанова О.О. Президентські вибори у Франції та можливі наслідки для України	132
2.13.	Чекаленко Л.Д. Brexit: річниця «розлучення» за британським сценарієм	138
2.14.	Перга Т.Ю. Політика адаптації до глобальних змін клімату: досвід країн Європейського Союзу	147
2.15.	Кудряченко А.І., Солошенко В.В. Парламентські вибори у ФРН (вересень 2017 р.)	152
2.16.	Бессонова М.М. Референдум у Каталонії (жовтень 2017 р.)	155

РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО:

	РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ	158
3.1.	Сльозко О.О. МВФ і реформування світової фінансової системи	158
3.2.	Рудяков П.М. Актуалізація двосторонніх відносин між Україною та Республікою Молдова.....	164
3.3.	Чорногор Я.О. Українсько-молдовські відносини та євроінтеграційний шлях Молдови	167
3.4.	Мхитарян Н.І. Росія – Туреччина: співробітництво та суперництво в Центральній Азії.....	173
3.5.	Жангожа Р.Н., Мхитарян Н.І. Новий вектор політичного розвитку Туреччини: можливі наслідки для України	181

3.6.	Городня Н.Д. Тенденції економічного розвитку країн Східної Азії у 2013-2015 рр. та інтереси України.....	188
3.7.	Кудряченко А.І., Гарбар Р.Б. Концептуальні засади політики зміцнення позицій України в країнах Підсахарської Африки.....	195
3.8.	Пророченко Н.О. Арабська весна та її вплив на стан асоційованого членства з ЄС арабських країн Середземноморського регіону.....	199
3.9.	Швед В.О. Арабський світ у постреволюційний період: формування нової парадигми розвитку.....	207
3.10.	Швед В.О. Арабська весна в трансформаційній динаміці й політичному досвіді: між цивілізаційним ідеалом і соціально-економічним ризиком.....	213
3.11.	Гуцало С.Є. Доктрина Салмана, короля Саудівської Аравії: реалії і перспективи.....	217
3.12.	Олійник О.М. Китайська Народна Республіка: «стратегія глобалізації» як напрям посилення міжнародної присутності.....	222
3.13.	Васильєв О.А. Роль науки в модернізації Китаю: уроки для України.....	226
3.14.	Шергін С.О. Нові тенденції на ринку озброєнь Південно-Східної Азії.....	232
3.15.	Гуцало С.Є. Альянс Єгипту й арабських монархій в контексті врегулювання кризових ситуацій.....	245

РОЗДІЛ 4. КРАЇНИ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ: ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ.....252

4.1.	Васильєв О.А. Вплив глобальних світових процесів на трансформацію пострадянського простору.....	252
4.2.	Бульвінський А.Г. Ідеологічні засади існування Російської Федерації: значення для України.....	257
4.3.	Бульвінський А.Г. Особливості сучасних суспільно-політичних процесів у Росії.....	264
4.4.	Рудяков П.М. Передумови та реалії євроінтеграційного курсу Молдови: досвід для України.....	268
4.5.	Добровольська А.Б. Етнічна неоднорідність Молдови та її вплив на проблеми суспільно-політичної трансформації.....	271

4.6.	Васильєв О.А. Роль Казахстану в суспільно-політичній модернізації країн Євразійського Союзу	278
4.7.	Васильєв О.А. Узбекистан у трикутнику інтересів Росії, Китаю, США	282
4.8.	Цапко О.М. Посилення економічної залежності Туркменістану від КНР: висновки для України	287
4.9.	Васильєв О.А. Використання можливостей науково-технічного прогресу для модернізації соціальних структур у країнах пострадянського простору	290
4.10.	Фомін С.С. Євразійська інтеграція і проблеми модернізації пострадянських країн	296
4.11.	Рудяков П.М. Стратегія європейської інтеграції України та алгоритми її оновлення	300

РОЗДІЛ 5. УКРАЇНА: КОНТЕКСТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН 303

5.1.	Васильєв О.А. Світовий досвід модернізації – уроки для України	303
5.2.	Толстов С.В. Складові позиціонування української дипломатії щодо врегулювання конфлікту на сході України ..	307
5.3.	Ветринський І.М. Стратегічні імперативи для України в контексті регіональних геополітичних трансформацій	315
5.4.	Сльозко О.О. Місце України в транзитному Шовковому шляху ХХІ століття	319
5.5.	Пророченко Н.О. Перспективи українсько-іранського співробітництва у світлі зняття міжнародних санкцій з Ірану.....	322
5.6.	Кудряченко А.І., Швед В.О. Щодо перспектив співробітництва України з країнами Субсахарської Африки	330
5.7.	Шморгун О.О. Стратегія реформування системи державної підтримки розвитку громадських організацій в Україні	332
5.8.	Метельова Т.О. Міжнародні організації в сучасних умовах: проблеми адаптації і висновки для України	341
5.9.	Бульвінський А.Г., Врадій О.С. Вплив міжнародних організацій на розбудову демократії в Україні	348
5.10.	Солошенко В.В. Роль міжнародних європейських організацій у розбудові демократії і громадянського суспільства в Україні	353

5.11.	Миклашук І.М. Вплив міжнародних організацій на оптимізацію відносин у тріаді «особа – суспільство – держава» в Україні	358
5.12.	Клименко О.А. Механізми взаємодії міжнародних організацій та організацій громадянського суспільства в Україні та світі	361
5.13.	Метельова Т.О. Протестні рухи як сегмент громадянського суспільства: світові тренди та український досвід	367
5.14.	Шморгун О.О. Досвід країн Центрально-Східної Європи для вдосконалення процесу євроінтеграції України	385
5.15.	Жангожа Р.Н., Матюшко В.В. Революція гідності та актуальні питання сучасної політики України щодо демократизації суспільства	387

РОЗДІЛ 6. ВЕКТОРИ ВНУТРІШНЬОЇ І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ. 390

6.1.	Чекаленко Л.Д. Школа дипломатії США: висновки для України.	390
6.2.	Ялі М.Х. Сучасний стан та перспективи американсько-російських відносин: український погляд.	400
6.3.	Потехін О.В. Україна в зовнішньополітичній доктрині наступного – 45-го президента США	408
6.4.	Толстов С.В. Складові координатії стратегічного партнерства США та країн ЄС стосовно України	416
6.5.	Потехін О.В. До вступу на посаду 45-го президента США Д. Трампа	422
6.6.	Потехін О.В. Про зовнішньополітичну стратегію Дональда Трампа	427
6.7.	Васильєв О.А. Вплив санкцій США і ЄС на економічну та соціально-політичну ситуацію в Росії	432
6.8.	Потехін О.В., Ялі М.Х. Політика США щодо України за президента Д. Трампа: попередні оцінки	436
6.9.	Васильєв О.А. Нові тенденції в енергетичній політиці США	440
6.10.	Васильєв О.А. Щодо можливості впливу закону США про антиросійські санкції на соціально-політичну ситуацію в РФ.	445

РОЗДІЛ 7. ДЕРЖАВИ І ПРАВО	451
7.1. Кудряченко А.І., Солошенко В.В. Судоустрій у Федеративній Республіці Німеччина.....	451
7.2. Мітрофанова О.О. Судова система Франції	456
7.3. Фесенко М. В. Судова система Великої Британії.....	461
7.4. Кудряченко А.І., Корсак Р.В. Судова система Чеської Республіки: з досвіду реформування.	471
7.5. Бессонова М.М., Городня Н.Д. Особливості судової системи США	474
РОЗДІЛ 8. ІСТОРІЯ СУЧАСНОСТІ: БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР	482
8.1. Розумюк В.М. Проблеми становлення нового світового порядку	482
8.2. Ветринський І.М. Сучасні геополітичні виклики міжнародній безпеці	485
8.3. Потехін О.В. «Політичний реалізм» як теоретичне підґрунтя «виправдання» Заходом агресії Росії проти України	490
8.4. Метельова Т.О. Інформаційна безпека України в контексті європейських здобутків: досвід минулого і завдання на перспективу	496
8.7. Бессонова М.М. Проблема збереження культурного суверенітету: досвід Канади	519
8.8. Швед В.О. Зміни в геополітичному балансі сил на Близькому і Середньому Сході: висновки для України	524
8.9. Гуцало С.Є. Вплив другої хвилі арабських революцій на дестабілізацію безпеки в арабському світі.....	531
8.10. Гуцало С.Є. Витоки та сучасний стан кризових осередків на Близькому Сході: на прикладі Ємену	534
8.11. Толстов С.В. Мюнхенська конференція з проблем безпеки (17-19 лютого 2017 р.): надії не справдилися	538
8.12. Швед В.О. Катарська криза	540
8.13. Ялі М.Х. Щодо ядерного конфлікту між КНДР та США.....	543
8.14. Кудряченко А.І., Потехін О.В. До питання про сучасний стан та перспективи політики нерозповсюдження ядерної зброї ...	546
ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ.....	552

ПОПЕРЕДНЄ СЛОВО

Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України» протягом останніх років відчутно нарощує наукові розробки з актуальної проблематики всесвітньої історії. Відповідно до Постанови Президії Національної академії наук України «Про впорядкування мережі наукових установ Національної академії наук України» № 165 від 02.07.2014 р., було визначено додаткові напрями дослідницької діяльності Інституту: світосистемні трансформації в умовах глобального розвитку, система міжнародних відносин у контексті планетарних викликів; цивілізаційні зрушення та конкуруючі версії прогресу сучасності; соціально-політичні та інформаційні чинники сучасного світового поступу; вплив геополітичних процесів, міжетнічних та міжконфесійних відносин на міжнародну безпеку; глобалізація та регіоналізація тощо.

Державною установою нині досліджуються тенденції розвитку цивілізаційних процесів в умовах глобалізації, причини, сутність та наслідки глобальних і регіональних конфліктів, концептуальні засади соціально-економічного розвитку транзитивних країн і України. Науковцями Інституту розроблено теоретико-методологічні засади дослідження проблем війни та миру; проаналізовано специфіку гонки озброєнь у XX ст., зміст та особливості міжнародної безпеки початку XXI ст.; досліджено процеси інтеграції України в міжнародне товариство під кутом зору імплементації міжнародних нормативно-правових засад і стандартів у структуру українських реалій; співмірність українських національних цінностей з культурно-цивілізаційним простором європейської сім'ї народів; вивчено феномен глобальної комунікації початку XXI ст. як визначального фактора сучасного світового розвитку; проаналізовано динаміку відносин України з державами, визначеними як стратегічні партнери, обґрунтовано пріоритети у відносинах зі США, країнами ЄС та іншими стратегічно важливими країнами.

Реалізуюючи основні завдання, співробітники Інституту розширюють спектр фундаментальних та прикладних наукових досліджень, проводять координацію наукової діяльності, спрямованої на отримання та використання нових знань у галузі всесвітньої історії, дослідження животрепетних проблем всесвітньо-історичного процесу та цивілізаційного розвитку, вивчення історичних зв'язків України з країнами і народами світу.

У цьому контексті особливо важливою є підготовка нашим Інститутом ексклюзивного доробку – п'ятитомної енциклопедії «Країни світу і Україна», перший том якої – «Країни Північної, Західної та Південної Європи» вийшов друком вже у 2017 році. У цьому томі, як і в наступних чотирьох, висвітлюються закономірності історичного поступу країн Європи та місце українського народу і нашої держави

у світових культурно-цивілізаційних процесах. У фундаментальному академічному виданні автори подають українське бачення всесвітньої історії та місце України в колі держав і народів світу. У кожному томі, кожній статті енциклопедії висвітлюються не лише актуальні дані щодо розвитку держави відповідного регіону, а й подається її історія, еволюція політичної системи до сьогодення, складові економічного зростання з другої половини ХХ ст., історичні зв'язки цієї країни з Україною від давнини й до теперішнього часу, вказуються визначні об'єкти культурно-цивілізаційної спадщини відповідної держави.

Йдучи до свого 25-річчя та зустрічаючи у 2018 році 100-річний ювілей Національної академії наук України, науковий колектив нашої Установи вже кілька років поспіль розробляє інформаційно-аналітичні матеріали, прогнози та пропозиції Інституту для державних органів та владних структур. Виходячи зі стратегічних національних інтересів нашої держави, науковці Інституту докладають багато зусиль для наукового супроводу та імплементації передового досвіду зарубіжних країн у практику державотворення незалежної України. У цю площину слушно лягають розробка рекомендацій для органів державної влади щодо стратегії інтеграції України у світове співтовариство та впровадження передового досвіду країн світу у практику суспільно-політичного і культурного життя країни, зміцнення їх правових засад та нарощування інноваційного розвитку.

Наша установа, тісно співпрацюючи з органами державної влади України, міністерствами і відомствами, веде підготовку аналітичних і прогностичних матеріалів з проблематики міжнародних відносин, взаємин України з країнами світу, вивчення їх досвіду в контексті суспільно-політичного реформування і системної модернізації нашої країни. Широко залучаючи науковців партнерських академічних інститутів та провідних фахівців вітчизняних університетів, Інститут всесвітньої історії в рамках міждисциплінарного наукового дослідження прагне до об'єктивного відтворення ролі й місця України та українського народу в європейському історичному процесі, в сучасних міжнародних відносинах та окреслення потенційних можливостей і перспектив входження нашої держави до спільного простору розвинених демократій. Науковцями Інституту розроблено рекомендації щодо двосторонніх та багатосторонніх відносин з провідними державами світу, пріоритетними партнерами, з країнами і регіонами так званої процвітаючої периферії, окреслено напрями спільної міжнародної активності.

Сталою практикою останніх років є системна діяльність науковців щодо підготовки за результатами відповідних досліджень наукових доповідей та аналітичних записок і передача їх до органів державної влади України як потенційних споживачів наукових розробок. Наукові доповіді «Формування взаємовідносин «особа-суспільство-держава» в країнах Центрально-Східної Європи. Досвід для України» (К.,

2014); «Роль міжнародних організацій у діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні» (К., 2015); «Європейська і світова практика досягнення консенсусу та національної єдності: алгоритм для України» (К., 2017) та ґрунтовні матеріали оперативного аналізу Інститут надсилає відповідним комітетам Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів, Раді національної безпеки й оборони, Міністерству закордонних справ України, іншим міністерствам і державним комітетам.

Вельми показово, що науковий збірник аналітичних записок ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» за 2014 – 2017 роки містить більшість із понад 100 науково-аналітичних розробок, надісланих до вітчизняних органів влади, і надає панорамне уявлення про слушні напрацювання науковців, їх хист у з'ясуванні складнощів та викликів, що постали в новітню добу, з якими стикається світова спільнота і наша держава. Практично кожна з цих аналітичних записок містить конкретні пропозиції щодо засад розв'язання тих чи тих проблем державної ваги. В основу відповідних рекомендацій покладено безцінний європейський і світовий досвід, здійснено аналіз і зроблено висновки, втілення у практику яких зараз так потребує Україна.

Уважний читач досить легко співвіднесе видрукувані за відповідними рубриками аналітичні матеріали з існуючими п'ятьма відділами Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»: теорії та методології всесвітньої історії, глобальних і цивілізаційних процесів, трансатлантичних досліджень, історії країн Азії і Африки та історії нових незалежних держав.

Впевнений, що наше видання, присвячене 25-річчю Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» і 100-річчю Національної академії наук України, справить належний вплив на широкий науковий та політичний загал і допоможе зацікавленому колу читачів виробити власне адекватне бачення можливостей, шляхів, способів та інструментів розв'язання тих чи тих актуальних проблем сучасності, передусім у сфері входження України до світового співтовариства та імплементації кращих надбань зарубіжного досвіду в нашої країні.

Хочеться вірити, що видрукувані матеріали викличуть живий інтерес та стануть у нагоді вітчизняним політикам і дипломатам, а також науковцям – історикам, політологам, фахівцям-міжнародникам, культурологам, філософам та всім, хто цікавиться проблемами розвитку України, її успішного просування на міжнародній арені та формування ефективних стратегій реагування на виклики сучасного світу.

*Доктор історичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
А.І. Кудряченко*